

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Черепані Марії Тарасівни
«Соціально-педагогічні основи становлення та розвитку закладів
інтернатного типу в Закарпатті першої половини XX століття»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства проблема сирітства є актуальною для кожної країни світу, не є виключенням і Україна. Європейські інтеграційні процеси сприяли поширенню сімейних форм опіки над дітьми, однак значна кількість дітей ще й досі знаходиться в інституційних опікунських закладах. Не менш важливою сьогодні є проблема євросирітства, яка зумовлена заробітчанською міграцією українських сімей. Це перегукується зі ситуацією, яка була характерною для Закарпаття, звідки у 1899 – 1913 рр. емігрувало понад 120 тисяч жителів. З 1870-го до 1920-го рр. чисельність закарпатців-емігрантів складала 420 тисяч осіб. Європейський досвід становлення інтернатної освіти, різноманітні підходи у забезпеченні опіки й виховання дітей, які відбувалися у період перебування закарпатських земель у складі різних європейських держав у першій половині XX століття, є надзвичайно актуальними сьогодні.

Історія становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Україні загалом та, зокрема, в Закарпатті є важливим джерелом педагогічного досвіду; вивчення, аналіз та систематизація якого сприятиме осмисленню й усвідомленню сучасних процесів глобалізації в освіті та проектуванню її майбутнього. Різновидність форм суспільного виховання, розвиток мережі закладів інтернатного типу, які їх реалізували, відбувалися в контексті становлення громадянського суспільства, держави під впливом низки економічних, соціальних, демографічних, освітньо-педагогічних, культурних, етнічних чинників тощо. З огляду на це, дослідження Черепані Марії Тарасівни є актуальним, адже містить узагальнення власне європейського досвіду становлення інтернатної освіти та синтез різноманітних підходів у забезпеченні суспільного виховання дітей у Закарпатті в часі його перебування у складі різних європейських держав у першій половині XX століття.

Вибір теми дисертаційного дослідження зумовлений цілеспрямованим авторським пошуком розв'язання проблеми та став результатом порівняння попередніх досліджень у цій сфері та їхнього критичного аналізу.

Глибокий науковий аналіз дискурсу проблеми дослідження уможливив вдале з'ясування М.Т. Черепанею низки суперечностей між: необхідністю реформування закладів інтернатного типу в Україні та недостатнім урахуванням європейського досвіду, історично апробованих концепцій і проектів; вимогами суспільства до підвищення професійної компетентності педагогічних працівників у системі інтернатної освіти та неповнотою реалізації в їх підготовці принципу інтеграції освітньої інноватики та історико-педагогічного досвіду; необхідністю врахування регіональної специфіки діяльності інституційних установ та недостатнім вивченням ретроспективи особливостей їх організації і змісту діяльності.

Проблема, яку досліджує дисертантка, презентує єдність теорії та методики виховання, історії педагогіки, соціології, соціальної педагогіки, психології. Характер її впровадження в Україні може бути достатньо широким, соціально-педагогічна складова визначеного періоду представлена ґрунтовно, особливо в історичному контексті. Отже, тема, яку досліджує М.Т. Черепаня, зумовлена складністю розуміння концептуальних підходів у педагогіці загалом та опіки й виховання дітей зокрема, а дисертаційна робота містить критичний аналіз здобутків науковців у відповідній науковій царині, аналіз суперечностей, які перешкоджають успішному розв'язанню проблеми. Саме тому дисертаційне дослідження є необхідним як із теоретичного, так і з практичного погляду.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження М.Т. Черепані сформульовано чітко та аргументовано. Обґрунтування теми дисертаційного дослідження є переконливим.

Аналіз основних положень дисертаційної роботи переконливо свідчить про досягнення мети і розв'язання поставлених завдань. Зміст роботи відповідає поставленій меті. Висновкам до дисертації властиві лаконічність, повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості та об'єктивності.

Достовірність наукових результатів дослідження забезпечується не лише належною методологічною та джерельною базою дослідження, яка складає 373 найменування (з яких 171 архівний документ) та свідчить про інтенсивну науково-пошукову роботу, а й аргументованістю, об'єктивністю, логічністю викладу матеріалу, адекватним до завдань наукового дослідження комплексом взаємодоповнювальних методів: пошуково-бібліографічного, класифікації та систематизації, контент-аналізу, термінологічного аналізу, історико-структурного, історико-географічного, історико-компаративного, інтерпретації

та узагальнення тощо), що відібрані з урахуванням специфіки розвідки.

Дисертаційна робота характеризується **науковою новизною**, котра полягає, насамперед у тому, що вперше досліджено соціально-педагогічні засади становлення і розвитку закладів інтернатного типу Закарпаття першої половини ХХ ст. у системі трансформаційних змін, що відбувалися в контексті державно-територіального перепідпорядкування закарпатських земель, що почергово перебували у складі Австро-Угорської імперії, Чехословацької Республіки, Угорщини.

Зокрема, здобувачкою охарактеризовано умови, що впливали на процес розвитку інтернатних закладів: *соціальні* (рівень соціально-економічного розвитку суспільства, розвиток соціальних інститутів, державна політика в сфері соціальної опіки над дітьми, законодавче поле для створення закладів інтернатного типу, діяльність благодійних організацій та громадських об'єднань) і *педагогічні* (організація освітньо-виховної діяльності інтернатних закладів різних типів, нормативно-правове забезпечення діяльності закладів соціальної опіки, підготовка кваліфікованих педагогічних кадрів, зміст освіти та виховання в закладах інтернатного типу).

М.Т. Черепаня також обґрунтувала періодизацію становлення та розвитку інтернатних закладів зазначеного регіону впродовж хронологічних меж дослідження, визначила специфіку підпорядкування та управління, кадрового забезпечення та змісту діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття досліджуваного періоду та систематизовано основні тенденції в їх розвитку відповідно до розробленої періодизації, а також з'ясувала вплив на становлення і розвиток інтернатної освіти законодавства країн, до складу яких входили закарпатські землі упродовж першої половини ХХ ст.

Дослідницею введено до наукового обігу низку невідомих та маловідомих архівних джерел, а також нормативно-правових документів.

У дисертаційній роботі подальшого розвитку набули конструктивні ідеї з досвіду діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття першої половини ХХ ст., що, своєю чергою, відкрило нові можливості в сфері викладання історії педагогіки, підготовки педагогів до роботи в закладах інтернатного типу, а також у сфері реформування системи закладів інтернатної освіти.

Наукова новизна узгоджується із завданнями дослідження, що є складовими поставленої в дисертації мети та не виходить за її межі.

Структура роботи та її оформлення відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Тема дисертаційної роботи М. Черепані має історико-педагогічні параметри, які відповідним чином організували зміст дослідження. Обраний об'єкт дослідження створює широке історико-педагогічне проблемне поле для наукового пошуку, оскільки впродовж тривалого історичного періоду утворилися певні інформаційні лакуни у цій царині. Предмет дослідження потребує узагальнення, якого раніше не було зроблено науковцями, та отримання нового історико-педагогічного знання про становлення і розвиток закладів інтернатного типу у Закарпатті першої половини XX ст. Об'єкт та предмет дослідження містять кваліфікаційні ознаки за напрямом і характером наукової спеціальності та перебувають в одній історико-педагогічній площині.

Науковий апарат роботи, обґрунтований у вступі, має усі необхідні складники: мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, коректно визначені наукову новизну та практичне значення, інформацію про апробацію і впровадження отриманих результатів.

Дисертація містить два розділи, кожен з яких відображає певний аспект проблеми: від аналізу теоретичних засад дослідження дослідниця переходить до вивчення соціально-педагогічних особливостей діяльності закладів інтернатного типу у Закарпатті першої половини XX ст., а далі актуалізує історичний досвід діяльності інтернатних закладів Закарпаття в умовах інтеграції України в світовий освітній простір.

Найбільш істотними науковими результатами першого розділу є аналіз джерельної бази дослідження, що є перспективним та може слугувати іншим дослідникам при проведенні їхніх наукових пошуків. Аналізуючи наукові праці з проблеми діяльності закладів інтернатного типу, автор виділяє декілька основних груп і типів джерел, які стали підґрунтям наукового пошуку з означеної теми. Це дало можливість розподілити опрацьовану літературу на блоки, які знайшли висвітлення у дисертації.

Аналіз дисертаційного дослідження дозволив констатувати використання понятійно-категоріального апарату, що має ознаки системності, інтегрованості, цілісності в межах наукової проблеми. Досягненням авторки вважаємо аналіз базових понять дослідження та формулювання власного визначення поняття «соціально-педагогічні основи становлення і розвитку закладів інтернатного типу». Необхідно також відзначити намагання розробити власну періодизацію становлення і розвитку закладів інтернатного типу у Закарпатті впродовж першої половини XX ст.

Вагомими науковими результатами другого розділу є розкриття нормативно-правового врегулювання діяльності закладів інтернатного типу,

аналіз організаційних засад їхнього функціонування, визначення основних тенденцій їхнього розвитку впродовж першої половини ХХ ст. Наприклад, у дисертації проаналізовано основні напрями діяльності закладів інтернатного типу окресленого періоду: Державний притулок для калік у м. Мукачево, Державна школа-інтернат для сліпих дітей у м. Мукачево, допоміжні школи/класи для відстаючих дітей, інтернати при закладах освіти (горожанських школах, гімназіях, семінаріях тощо), приватні дитячі притулки, релігійні дитячі притулки («Erzsébet», «Свята родина», «Алумнеум і Конвікт»), притулки для незаміжніх матерів, оздоровчі колонії (с. Кваси, с. Анталовці) та ін. У роботі висвітлено підтримку закладів інтернатного типу державними установами (Земельна опіка над молоддю з її дванадцятьма районними філіями) і благодійними фондами та організаціями (Чехословацький Червоний Хрест, Охорона матерів і дітей, Масарикова Ліга проти туберкульозу, Союз чехословацьких скаутів та ін.).

Результатом вивчення історичного досвіду діяльності закладів інтернатного типу у Закарпатті означеного періоду стало окреслення перспектив його впровадження у вітчизняному освітньому просторі.

У висновках до кожного з розділів дисертації та загальних висновках викладено найбільш важливі наукові результати, які сприяли розв'язанню завдань дослідження та корелюють із ними.

Варто відзначити підібрані дисертанткою додатки, які містять копії значної кількості архівних документів, що вводяться до наукового обігу вперше.

Не викликає сумніву **практичне значення отриманих результатів**, адже вони знайшли втілення у навчально-методичному посібнику «Початкова школа Закарпаття: методичні вказівки до вивчення теми «Соціально-педагогічні основи становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Закарпатті» та впроваджені в освітній процес підготовки майбутніх педагогів. Підтвердженням цього є довідки про впровадження результатів дослідження в освітній процес низки закладів вищої освіти України (Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 11-09/603 від 11.12.2019 р.), Мукачівський державний університет (довідка № 2501 від 16.12.2019 р.), ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (довідка № 133/01-14 від 17.01.2020 р.), Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (довідка № 41 від 31.01.2020 р.), Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (довідка № 80/01 від 17.01.2019 р.)).

Теоретичні положення, обґрунтовані в дисертації, можуть використовуватися при підготовці навчально-методичних і навчальних посібників із навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Інклюзивна освіта»; у практиці післядипломної педагогічної освіти; слугувати науковою основою для виконання кваліфікаційних (магістерських) робіт, проведення подальших наукових досліджень з розвитку теорії і практики вітчизняної системи освіти.

Апробація основних положень дослідження здійснювалася шляхом участі дисертантки у 13 науково-практичних конференціях різного рангу. Крім цього, результати дисертаційної праці обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки дошкільної і початкової освіти Мукачівського державного університету.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основний зміст дисертаційної роботи відображено у 26 одноосібних публікаціях, із них: 15 статей у фахових виданнях України, 1 – в іноземному науковому періодичному виданні, 9 – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота М. Черепані «Соціально-педагогічні основи становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Закарпатті першої половини ХХ століття» є самостійно виконаною історико-педагогічною працею, що має теоретичне та практичне значення. Вона містить оригінальні підходи до розв'язання питань, пов'язаних із розвитком і функціонуванням закладів інтернатного типу в Закарпатті впродовж першої половини ХХ ст. у контексті соціально-педагогічних умов, що мали вплив на ці процеси.

Дослідження містить нові, раніше не захищені наукові положення, характеризується єдністю мети, завдань і змісту, а отримані результати в сукупності спрямовуються на розв'язання актуальної педагогічної проблеми. Зміст роботи відповідає поставленій меті, визначені завдання розв'язані повністю, мети дослідження досягнуто. Основні положення та результати дисертації мають ознаки наукової новизни. Структура та обсяг роботи (загальний – 306 сторінок, основного тексту – 195 сторінок) відповідають встановленим вимогам.

Наукові положення, висновки та рекомендації аргументовані та обґрунтовані, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне та

практичне значення, отримали належну апробацію на науково-практичних конференціях. Публікації М.Т. Черепані відображають усі отримані результати.

Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертаційне дослідження «Соціально-педагогічні основи становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Закарпатті першої половини ХХ століття» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливе педагогічне завдання, що має значення для розвитку педагогічної науки. Дисертаційне дослідження М.Т. Черепані відповідає вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії від 06.03.2019 р. № 167, і може бути представлене для розгляду у спеціалізованій вченій раді для здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Результати дисертаційної роботи обговорено і схвалено на засіданні фахового семінару кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 1 від 16 червня 2020 р.).

Головуюча на засіданні фахового семінару:

завідувач кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти, доктор педагогічних наук,
професор

М.М. Чепіль

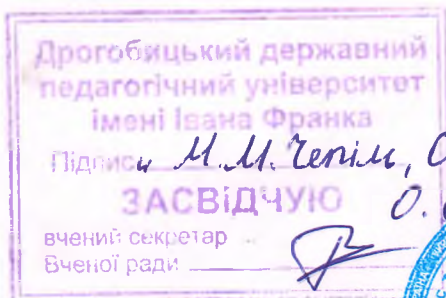
Рецензенти:

професор кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти, доктор педагогічних наук,
професор

О.В. Невмержицька

професор кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти, доктор педагогічних наук,
доцент

О.Є. Карпенко

16.06.2020

